

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Okul Rehberlik Hizmetlerinin Rolü¹

Ümran Turan
Antalya Akev Koleji-Türkiye
Umranturan_83@hotmail.com

Doç. Dr. Kemal Kayıkçı
Akdeniz Üniversitesi-Türkiye
kemalkayikci@akdeniz.edu.tr

Özet:

Bu çalışma, rehber öğretmen, veli ve öğrencilerin görüşlerine dayalı olarak lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde okul rehberlik hizmetlerinin rolünü belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu araştırma nitel araştırma yöntemine göre hazırlanmıştır. Bu çalışmada araştırmacılar tarafından hazırlanan sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çalışma grubunu Antalya İli merkez Kepez, Muratpaşa, Konyaaltı ilçelerindeki toplam altı lisede görev yapmakta olan 17 rehber öğretmen, 52 lise son sınıf öğrencisi ve 46 lise son sınıf öğrenci velisinden toplam 115 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin meslek seçimindeki rol oynayan etkenler incelendiğinde ilk sırada "ailem, ardından kendi tercihim ve üçüncü sırada ise yakın çevrem" olduğu görülmüştür. Öğrencilerin okuldaki mesleki yönelme faaliyetlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde ise; çoğu öğrencinin faaliyetleri yetersiz bulunduğu, bazılarının faaliyetlerden memnun olduğu görülmüştür. Velilerin okuldaki mesleki yönelme faaliyetlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde; velilerin yakın oranlarla bazılarının yeterli ve bazılarının ise yetersiz buldukları görülmüştür. Rehber öğretmenlerin öğrencilerin meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemlere ilişkin görüşlerine bakıldığında ise genel olarak mesleki yönelme işlevini yerine getirdiğini savunduğu görülmüştür. Rehber öğretmenlerin öğrencilerin meslek seçiminde okulun meslek seçimini etkileme düzeyine ilişkin görüşleri incelendiğinde çoğu rehber öğretmen özellikle üniversite tercih döneminde okulun çocuğun ilgi ve yeteneğine göre mesleki yönelme yapmanın önemli olduğunu belirtmişler ve bazıları da lise türü ve üniversiteye giriş sınavından aldığı puanın etkilediğini düşündüğü ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada okul rehberlik hizmetlerinin öğrencilerin meslek seçimindeki etkisi ortaya konulmuştur. Okul rehber öğretmenleri ve veliler öğrencilerin meslek seçiminin hayatlarındaki öneminin farkında olarak öğrencileri iyi tanımalı ve onları ilgi ve yetenek alanlarına göre bir mesleğe yönlendirirken kendi aralarında işbirliği yapmalıdır.

Keywords: Meslek Seçimi, Mesleki Rehberlik, Meslek Seçimi Okul, Mesleki Yönelme.

**E-Uluslararası Eğitim
Araştırmaları Dergisi,**
Cilt: 10, Sayı: 1, 2019, ss. 15-33

DOI: xxxxxx

Gönderim : 17.01.2019

Kabul : 09.03.2019

Önerilen Atf

Turan, Ü. & Kayıkçı, K. (2019). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Okul Rehberlik Hizmetlerinin Rolü, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2019, ss. 14-33, DOI: xxxxx

¹ Bu makale, Akdeniz Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Kemal KAYIKÇI' nın danışmanlığında Ümran TURAN tarafından Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde hazırlanan "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Aile ve Okulun Rolü" isimli yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

GİRİŞ

Meslek, insan hayatının önemli bir parçasıdır. İnsanın yaşam kalitesinde ve bunun için gerekli olan parayı kazanmada önemli araç olan meslek, insanın toplumsal saygınlığını belirlemede hatta mutluluğunda çok önemli bir role sahiptir. Dolayısıyla meslek seçimi bireyin yaşamında kritik bir rol oynamaktadır. Bireyin meslek seçimi, sadece bireyi ilgilendirmekle kalmaz aynı zamanda toplumu da ilgilendirir. Bu nedenle bireyin ve toplumun da ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen eğitim sistemi, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile bu hedefi gerçekleştirmek için, eğitim gören bireyleri mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamayı(madde:3) amaç edinmiştir. Bu amacı gerçekleştirecek en önemli araçlardan biri olan okula ise büyük bir sorumluluk ve görev düşmektedir.

Meslek, Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Bir meslek sahibi olmak, sağlıklı bir gelişime sahip bütün bireyler için çok önemlidir. Meslek, kişinin kimliğinin en önemli kaynaklarından biri olarak, toplumda saygı görmesine, başkaları ile ilişki kurmasına, toplumda bir yer edinmesine ve işe yaradığı duygusunu yaşamasına olanak veren bir etkinlik alanıdır (Kuzgun, 2000, s.2).

Bir etkinlik alanı olarak mesleğin taşınması gereken niteliklere ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bazı yazarlara (Hoyle, 1980; Sabancı, 2016) göre, bir işin meslek olabilmesi için taşınması gereken özellikler arasında o işin (1) önemli bir sosyal işlevi yerine getirmesi , (2) özel beceriler gerektirmesi, (3) bu becerilerin yanında sistematik bilgiye gereksinim duyulması, (4) bu bilginin kazanımı ve becerinin geliştirilmesi için uzun bir yükseköğrenim programına ihtiyaç hissedilmesi gibi özellikler gerekmektedir. Bernard Barber'e göre ise bu özelliklerin yanında, mesleğe ilişkin, etik ilkelerin içselleştirilmesi ile sağlanan bir özdenetim ve ulaşılmak için çaba harcanın sembolize edilmiş ödülleri (Sokolowski, 1991, s.23) eklenebilir.

Meslek Seçiminin Önemi:

Yaşamın çeşitli evrelerinde yapılan seçimler ve alınan kararlar, bireyin yaşam tarzını şekillendirir. Bu seçimlerin en önemlilerinden birisi de bireylerin meslek seçimidir. Kişinin seçtiği meslek onun nasıl bir iş ortamında çalışacağını, nasıl bir yaşam süreceğini, nerede yaşayacağını, nasıl bir dünya görüşünün olacağını hatta kiminle evleneceğini belirleyebilmektedir (Usluer, 1998). Bireyin yaşamında mutlu ve başarılı olması isabetli bir meslek seçim sürecine bağlıdır. Meslek seçiminde isabetli kararların alınması öğrencinin kendini tanıması, ilgilerinin, ihtiyaçlarının geleceğe ilişkin beklentilerinin ve yeteneklerinin farkında olması ve bunlara uygun seçimler yapmasına bağlıdır. Bu durumları dikkate alarak meslek seçiminde rasyonel kararlar vermeleri bireylerin mesleklerini severek yapmalarına, mesleklerinde başarılı ve üretken olmalarına, bunların sonucunda meslekte yükselerek kazanç ve saygınlıklarının da artmasına böylece kendilerine ve topluma daha yararlı bireyler olmalarına yardımcı olabilir. Bireyin ilgi, yetenek ve beklentileri dikkate alınmadan yapılan meslek seçimlerinde ise meslekte başarı ve mutluluk şansı azalacak böylece toplumda verimi düşük ve mutsuz bireyler artacaktır. Bireyin özellikleri ile seçilen mesleğin özellikleri birbirine uymadığında o mesleği sürdürmek oldukça zor, hatta mümkün olmamaktadır. Mesleğini devam ettirse bile sağlanan doyum düzeyi ve bireyin kendini gerçekleştirme düzeyi oldukça düşük olmaktadır (Tuzcuoğlu, 2000). Bu durumda bireylerin meslek seçiminde isabetli kararlar vermenin birey açısından olduğu kadar toplum açısından da önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Öğrencilerin Meslek Seçimini Etkileyen Bireysel Özellikler ve Tercihler:

Öğrencilerin meslek seçimi ile ilgili olarak karar verme sürecinde etkili olan çok sayıda etken bulunmaktadır. Bu etkenlerin bir kısmı yaş, cinsiyet, benlik algısı, ilgi ve yetenekler, kişilik özellikleri, yetkinlik algısı, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan düşünceler gibi bireylerin

kendileriyle ilgili iken (Aytekin, 2005; Kleiman ve ark., 2004; Rojewsk ve Hill, 1998; Yıldız, 2001) bir kısmı da sosyo-ekonomik düzey, anne babanın eğitim düzeyi ve mesleği, aile yapısı, yaşadığı yer, din, dil ve ırk gibi değişkenler de bireyin meslek seçiminde etkili olan sosyokültürel faktörlerdir (Abiseva, 1997; Bekleyiş, 2007; Canstantine, Wallece ve Kindaichi, 2005; Sarıkaya ve Khorshid, 2009). Her toplum kendi gözünde mesleklere statü vermekte ve bunların bazılarına ayrıcalık tanımaktadır (Karakuş ve ark., 2005) Maslow (1954)'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre toplumsal saygınlık birey için önemli bir gereksinimdir. Dolayısıyla bireyin bu ihtiyacını gidermesi için toplumda saygınlığı olan bir mesleğe yönelmesi beklenir. Bazı araştırmalar (Myrny ve Helkama, 2001; Lamsa, Sakkinen ve Turjanmaa, 2000; Uyguç, 2003) öğrencilerin meslek seçiminde cinsiyet ve bireysel değerlerin; bazı araştırmalar (Şirin ve ark., 2008) gelecekte kolay bir iş bulma, kariyer yapma hedefinin; bazı araştırmalar (Dinç, 2008) ise, yüksek kazanç ve sorumluluk beklentisi, kariyer beklentisi, sosyal statü beklentisinin meslek seçiminde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Pekkaya ve Çolak'ın (2013) araştırmasına göre başta "İş Güvencesi" olmak üzere, "Meslek Kazançları" ve "Kariyer İmkânı", öğrencilerin meslek seçerken en önem verdiği kriterler olarak belirlenmiştir. Bu süreci etkileyen etmenler; bireyin ailesi, ilişki kurduğu kişiler, okul öncesi ve okul içi eğitimi, bireyin ihtiyaçları, ilgileri, değerler sistemi, benlik kavramı, genel ve özel yetenekleri, diğer kişilik özellikleri, yaşadığı çevrenin özellikleri, toplumdaki mevcut iş alanları, istihdam koşulları, piyasadaki arz talep durumu vb. olarak sıralanabilir (Vurucu, 2010). Kıyak (2006)'ın genel lise öğrencilerinin meslek seçimi yaparken temel aldığı kriterler üzerine yaptığı çalışmasında meslek seçimini etkileyen faktörler genel anlamıyla meslekte iş bulma imkanı, yetenek, ilgi, değerler, kişilik özellikleri (kendini tanıma), mesleğin getirdiği ödüller (para, saygınlık, şöhret vb.) ve ailenin istekleri şeklinde sıralanmıştır. Bahar'ın (2002) çalışmasına göre öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyi meslek seçimleriyle ilişkili bulunmuştur. Bazı araştırmalar (Uyguç, 2003; Lamsa ve ark., 2000; Myrny ve Helkama, 2001), bireysel değerlerin meslek seçiminde etkili olduğunu göstermiştir. Çalışmalara göre farklı değerşkenler ve kriterlerin dikkate alınması, meslek seçimini çözümünü güç olan bir problem durumuna getirmektedir (Pekkaya ve Çolak, 2013)

Öğrencilerin Meslek Seçimini Etkileyen Çevrelerden Biri Olarak Okul:

Öğrencinin meslek seçiminde etkili olan unsurlar sadece yukarıda belirtilen bireylerin kendileriyle ilgili olanlar ya da sosyokültürel faktörlerle sınırlı değildir. Lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş esnasında seçecekleri bölümlerin belirlenmesinde aile, okul, arkadaş çevresi, sosyal medya gibi yakın ve uzak çevre unsurları da etkili olmaktadır. Yeni mesleklerin ortaya çıkması ve mesleklerin karmaşık bir hal alması nedeniyle meslek seçiminin gittikçe zorlaştığı günümüzde, bilimsel ve rasyonel bir meslek seçiminin yapılmasında, rehberlik uzmanları ve izleme-yönelme sistemiyle okulun ön plana çıkması beklenir. Çocuğun kendisini tanıması, seçebileceği meslekler hakkında bilgilendirilmesi ve uygun kararlar alabilmesi için kendisine rehberlik hizmetinin sunulması okulun başlıca görevleri arasında bulunmaktadır. Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre, "Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler. Milli eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla bütün bireylerin ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri ve davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlıkları kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmasını sağlamak" (M.E.B., 1973) eğitim sisteminin genel amaçları arasında yer almaktadır. Yönelmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden yararlanır. Okulda rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde rehberlik servisleri okullarda en önemli rolü oynayan birimdir. Bunun yanında çeşitli bireyler ve kurullar rehberlik faaliyetlerinin yürütülmesinde yer alırlar. Bunlar arasında okul müdürü, müdür yardımcısı, rehberlik hizmetleri yürütme komisyonu, koordinatör rehberlik öğretmenleri, rehberlik öğretmenleri, sınıf rehber öğretmeni ve diğer öğretmenler bulunmaktadır (MEB, 2017). Milli eğitim sistemi, her bakımdan bu yöneltmeyi gerçekleştirecek bir şekilde düzenlenir. Bu yönüyle rehberlik hizmetleri modern eğitimin gereğidir. Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği' ne göre, ortaokul kademesinde rehberlik hizmetlerinin öğrencinin ilgi, yetenek ve

kişilik özellikleri doğrultusunda seçmeli derslere, eğitsel ve sosyal kulüplere yönelmesine ve hobi edinmesine; güçlü ve zayıf yönlerini tanınmasına ve geliştirilmesi gereken yönlerini fark etmesine; gelişim dönemi özelliklerini tanınmasına ve uyum sağlamasına yönelik olarak eğitsel, mesleki ve kişisel/sosyal rehberlik hizmetleri kapsamında yürütüleceği (MEB, 2017) öngörülmektedir. 2003-2004 eğitim-öğretim yılında yürürlüğe giren "İlköğretimde Yönelme Yönergesi" (MEB, 2003) 8. Sınıfı bitiren öğrencilerin ilgi, yetenek ve niteliklerine göre uygun akademik eğitime, meslekî ve teknik eğitime veya güzel sanatlar eğitimine yönelmelerine yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Akan ve Çelik'in(2014) araştırmasına göre öğretmenler bu yönergenin amacının okul aile işbirliği içerisinde öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin farkında olmalarını sağlayarak öğrencileri özelliklerine uygun alanlara yönlendirmek olduğu ifade edilmiştir. Özgüven'e (2000) göre okul rehberlik hizmetlerinin en önemli işlevlerinden birisi bireyin kendini tanınmasına, problemlerini gerçekçi bir gözle görmesine, karşılaştığı seçme durumlarında, uygun seçimler yapmasına ve gerçekçi kararlar almasına(...)yardım etmektir. Kişinin uygun bir alana yönelmesi ve bu alanda başarılı olabilmesi için rehberlik hizmetlerinden zamanında yararlanması gereklidir (Sak, 2004, s.17-18). Okulda bu sürecin erken yaşlarda başlamasını savunan Güven'e (2008) göre okulöncesi eğitim de çocukların yetenek alanlarını erkenden tanıma, eğitim ihtiyaçlarını belirleme ve uygun alanlara yönelme gibi konularda avantajlar sağlaması açısından önemlidir. Okul öğrenciyi kendisine uygun bir mesleğe yönlendirirken milli eğitimin temel kanununda yer alan temel ilkelerinden biri olan "ferdin ve toplumun ihtiyaçları" ilkesi de dikkate alır (MEB, 1973). Çünkü bireyin mutlu ve üretken olmasının kendisine olduğu kadar toplumun refahına da katkısının olması beklenmektedir.

Yukarıda belirtilen mevzuat hükümleri okulun öğrencinin bir alana yönelmesinde ve uygun bir meslek seçmesinde önemli bir görev ve rol üstlendiğini göstermektedir. Ancak yapılan araştırmalar okulun üstlendiği bu rol ve görevi yerine getirmedi çeşitli sorunlarla karşılaştığını ve bu işlevini yerine getirmede yeterince etkili olmadığını göstermektedir. Anılan, Çemrek ve Anagün (2008), ortaöğretim öğrencilerinin üniversite tercihlerine ilişkin araştırmasına göre, öğrencilerin meslek seçimi ve üniversite tercihi konusunda kendilerini yeterince bilgili görmediklerini, Özyürek ve Kılıç Atıcı'nın (2002) araştırmasına göre, okuldaki ve dershanelerdeki rehber öğretmenlerin önemli bir yardım kaynağı olduğu konusunda güçlü bir kanıt bulunmadığı saptanmıştır. Aynı şekilde Şahin'in (2008) araştırmasına göre, okul psikolojik danışmanının Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) hizmetlerini tanıtması, okul psikolojik danışmanın sorunlarının çözümüne yardımcı olacağına ilişkin inanç, mesleki rehberlik yardımını almanın ve eğitsel rehberlik yardımını almanın PDR hizmetlerinin değerlendirilmesi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı ve PDR hizmetlerin yaklaşık olarak % 56 düzeyinde yapıldığı saptanmıştır. Yapılmış olan araştırmalarda da (Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006) orta dereceli okullardaki öğrencilerin, okul psikolojik danışmanından gördükleri hizmetleri yetersiz olarak değerlendirdikleri görülmüştür.

Yukarıda belirtildiği gibi Türk Eğitim sisteminde yer alan ilkeler ve yönergeler gibi mevzuat hükümleri, okulun öğrencinin bir alana yönelmesinde ve kendisine uygun bir meslek seçmesinde önemli bir görev ve rol üstlendiğini, ancak, çeşitli araştırmalar incelendiğinde ise okulların işleyişinde bunların hayata geçirilmesi boyutunda çeşitli aksaklıklar yaşandığını ve işleyişin yeterince etkili olmadığını göstermektedir. Bu araştırma çocukların meslek seçiminde okulun işlevini yerine getirmede ne durumda olduğunu ortaya koyarak bu konuda yaşanan sorunları ve aksaklıkları belirlemek ve bunlara dayalı olarak çözüm önerileri getirerek alana katkı sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı okulun öğrencilerin meslek seçimindeki rolünü belirlemek ve öğrencilerin meslek seçiminde okulun yürüttüğü faaliyetlerin uygulanmasındaki aksaklıkları tespit etmektir.

Bu amaçla rehber öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşlerini ortaya koymak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimlerinde rol oynayan etkenler öncelik sırasına göre nelerdir?
2. Lise son sınıf öğrencilerinin okuldaki mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Lise son sınıf velilerinin, okuldaki mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Rehber öğretmenlerin, öğrencilerin meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemlere ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Rehber öğretmenlerin, okulun öğrencilerin meslek seçimini etkileme düzeyine ilişkin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma modeli:

Bu araştırma nitel araştırma yöntemine göre olgubilim (fenomenoloji) deseninde hazırlanmıştır. Nitel araştırmalarda derinlemesine bilgi edinilmesi amaçlanmış olup bu tür araştırmalarda en çok kullanılan yöntem görüşme tekniğidir. Bu araştırmada da araştırmacılar tarafından hazırlanan sorulardan oluşan görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Çalışma Grubu:

Araştırmanın çalışma grubu, Antalya İli merkez Kepez, Muratpaşa, Konyaaltı ilçelerinde kolay ulaşılabilir durum örneklemesine göre seçilen toplam altı(ikisi meslek, dördü Anadolu) lise ve maksimum çeşitlilik örneklemesine göre seçilen bu okullarda görevli 17 rehber öğretmen, 52 lise son sınıf öğrencisi ve 46 lise son sınıf öğrenci velisinden olmak üzere toplam 115 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunda yer alan katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Bu tür örneklemede araştırmacı kimlerin seçileceği konusunda kendi yargısını kullanır ve araştırmanın amacına en uygun olanları örnekleme alır (Balci, 2013, s. 104). Araştırmada yer alan okulların rehber öğretmenlerinin en az üç yıl aynı lisede çalışmış olmaları şartı aranmış, öğrencilerden sadece lise son sınıf öğrencilerinin ve velilerden de lise son sınıf velilerinin araştırmaya katılımları sağlanmıştır.

Araştırmaya katılan veli, rehber öğretmen ve lise son sınıf öğrencilerinin demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

	Düzyey	Rehber Öğretmen	Veli	Öğrenci	Toplam Sayı	%
Cinsiyet	Kadın	11	31	24	65	55
	Erkek	6	15	28	49	45
	Toplam	17	46	52	119	
Eğitim Düzeyi	İlk-orta-lise		21			45
	Ön Lisans		8			17
	Lisans	16	16			35
	Lisansüstü	1	1			3
	Toplam	17	46			
Aylık Gelir	0-2000tl		11			
	2000-3000tl		13			
	3000-daha fazla		22			
	Toplam		46			

Veri Toplama Aracı:

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu, ilgili alanyazın incelenerek oluşturulmuş ve beş alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Bu süreçte yeniden düzenlenen görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmaya ilişkin veriler, 2016-2017 eğitim öğretim yılında belirlenen veli, lise son sınıf öğrencileri ve rehber öğretmenlerden görüşme yapılarak toplanmıştır.

Veri Analizi

Bu çalışmada katılımcılardan elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 259). Velilerin, lise son sınıf öğrencilerinin ve rehber öğretmenlerin görüşlerinin analizinde, ifadelerin benzerliğine göre gruplamalar yapılmıştır. Çözümlemelerde görüşüne başvuru katılımcılara birer kod numarası verilerek (V1,V2,RÖ2,RÖ3,Ö1,Ö2,..) açıklamalar yapılmıştır. Görüşme tekniği ile elde edilen veriler sayısallaştırılarak frekans ve yüzde olarak ifade edilmiştir. İfadelerdeki benzer öğeler gruplandırılmış ve gruba uygun olarak temalandırılmıştır.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik kavramları yerine inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik kavramları kullanılmaktadır (Mills, 2003). Araştırmacı, araştırmının tüm aşamalarında mümkün olduğunca objektif olmaya dikkat etmiştir. Kodlama sürecinde araştırmacı kendisi dışında uzman görüşlerine de başvurarak kodlamaların doğru bir şekilde oluşturulması sağlanmıştır. Kodlama ve kategorileştirme ayrıntılı bir şekilde ifade edilerek geçerlik artırılmaya çalışılmıştır. İkinci aşamada nitel verilerin güvenilirliğinin analizi yapılmıştır. Nitel araştırmının iç güvenilirliğini (tutarlılığını)artırmak için tutarlılık incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmada verilerin analizinde güvenilirliğin ve tutarlılığın sağlanması açısından araştırmının konu alanı ve nitel analiz konusunda uzman bir yardımcı ile çalışılmıştır. KohenKappa tutarlılık katsayısının 0.9 düzeyinde anlamlı olarak hesaplandığı görülmüştür. KohenKappa tutarlılık katsayısının 0.8 ile 1.00 arasında olması, mükemmel bir uyum olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Landis ve Koch, 1977, s.165).

Verilerin analizinde frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Birinci alt problemde öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenlerin öncelik sırasını belirlemek için önce öğrencilere meslek seçimlerinde rol oynayan etkenleri görüşme formunda önceliklerine (önemlerine) göre en önemliden en önemsiz doğru 1'den 6'ya kadar sıra numarası vermeleri istenmiştir. Böylece öğrenciler meslek seçimlerinde rol oynayan etkenleri önem sırasına göre sıralamışlardır. Daha sonra ise her bir kategorinin birinci sırada, ikinci sırada ve üçüncü sırada kaç kişi tarafından seçilmiş olduğu frekanslarıyla birlikte saptanmıştır. Her bir kategoriye birinci sırada seçen öğrenci sayısı(f1) 3 katsayısı ile çarpılarak birinci sıra (A) puanı; aynı kategoriye ikinci sırada seçen öğrenci sayısı(f2) 2 katsayısıyla çarpılarak ikinci sıra (B) puanı ve aynı kategoriye üçüncü sırada seçen öğrenci sayısı(f3) 1 katsayısıyla çarpılarak üçüncü sıra (C) puanı bulunmuştur. Daha sonra bu kategoriye ait birinci sıra, ikinci sıra ve üçüncü sıra puanları toplanarak kategorinin önem puanı hesaplanmıştır(A+B+C). Daha sonra her bir kategorinin ayrı ayrı önem puanları hesaplanarak en büyükten en küçüğü doğru sıralamaları yapılarak öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenlerin önem sırası ortaya çıkarılmıştır. Yapılan hesaplama aşağıdaki şekilde formüle edilmiştir:

Kategorinin birinci sıraya ait önem puanı:	$A=f1 \times 3$
Kategorinin ikinci sıraya ait önem puanı:	$B=f2 \times 2$
Kategorinin üçüncü sıraya ait önem puanı:	$C=f3 \times 1$
Kategorinin Önem (öncelik) puanı:	$A+B+C$

BULGULAR

1. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimlerinde Rol Oynayan Etkenlerin Öncelik Sırası

Öncelik sırasına göre lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimlerinde rol oynayan etkenlere ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimlerinde Rol Oynayan Etkenlerin Öncelik Sırası

Kategoriler	1.sıra	2.sıra	3.sıra	Toplam	%	Önem Puanı A+B+C	Önem Sırası
	A=f1x3	B=f2x2	C=f3x1	f			
	f 1	f 2	f 3	f			
1.Ailem	19	19	3	41	79	98	1
2.Kendi Tercihim	21	3	1	25	48	70	2
3.YakınÇevre (Komşu, Akraba)	4	16	8	28	53	52	3
4.Okul ve Öğretmenim	4	4	6	14	26	26	4
5. Basın ve Sosyal Medya	2	4	2	8	15	16	5
6. Arkadaşlarım	-	2	1	3	6	5	6

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenler önem puanları dikkate alınarak sıralandığında "aile" nin birinci sırada $[(19 \times 3) + (19 \times 2) + (3 \times 1)] = 98$ puan) yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenler içerisinde ikinci derecede $[(21 \times 3) + (3 \times 2) + (1 \times 1)] = 70$ puan) etkili olan unsurun ise "öğrencilerin kendi tercihleri" olduğu görülmektedir. Öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenler önem sırasına konulduğunda üçüncü sırada $[(4 \times 3) + (16 \times 2) + (8 \times 1)] = 52$ puan) ise "yakın çevre" yer almaktadır. Öğrencilerin meslek seçiminde ele alınan kategoriler arasında en düşük önem puanı ile arkadaşlarım kategorisi önem sıralamasında altıncı sırada (5 puan) yer almaktadır. Öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenlere ilişkin önem puanları dikkate alınarak incelendiğinde "Okul ve öğretmenim" in ilk sıralarda yer almamasının manidar bir durum olduğu ve okulların meslek seçimindeki etkililiği açısından dikkat çekici olduğu görülmektedir.

Tablo 2'ye göre, katılımcı 52 öğrenciden 25'inin (%48) ilk üç sırada "kendi tercihim" seçeneğini işaretledikleri ve kendi tercihim seçeneğini ilk üç sırada işaretleyen 25 öğrenci içerisinde ise çok yüksek bir oranla (%84)21 öğrencinin "kendi tercihim" seçeneğini birinci tercih olarak işaretledikleri görülmektedir. Yine aynı şekilde katılımcı öğrencilerin 41'inin (%79) ilk üç sırada " ailem" seçeneğini işaretledikleri ve ailem seçeneğini ilk üç sırada işaretleyen 41 öğrenci içerisinde ise eşit bir oranla (%46) 19 öğrencinin "ailem" seçeneğini birinci ve ikinci tercih olarak işaretledikleri görülmektedir. Aynı şekilde tabloda katılımcı öğrencilerin 28'inin (%53) ilk üç sırada "Yakın Çevrem (komşu, akraba)" seçeneğini işaretledikleri ve Yakın Çevrem (komşu, akraba) seçeneğini ilk üç sırada işaretleyen 28 öğrenci içerisinde yüksek bir oranla (%57) 16 öğrencinin "Yakın Çevrem (komşu, akraba)" seçeneğini ikinci tercih olarak işaretledikleri görülmektedir. Lise son sınıf öğrencilerinin okulda yürütülen mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin görüşleri Tablo 3'te yer almaktadır.

2. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Okul Rehberlik Servislerinin Mesleki Yöneltme Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri

Tablo 3'te lise son sınıf öğrencilerinin okuldaki mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde öğrencilerden 22'sinin mesleki yöneltme faaliyetlerini yetersiz buldukları görülmektedir. Buna karşılık olarak öğrencilerin 18'inin ise rehberlik faaliyetlerini yeterli bulduklarını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde tabloda 13 öğrencinin rehberlik servisi tarafından

yeterince ilgilenilmediği ve yöneltmedikleri ve 11 öğrenciye göre ise herhangi bir rehberlik faaliyetinin yapılmadığını ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 3.

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Okul Rehberlik Servislerinin Mesleki Yöneltilme Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
Yetersiz buluyorum.	Ö3,Ö4,Ö5,Ö6,Ö7,Ö10,Ö13,Ö16,Ö20,Ö23,Ö27,Ö34,Ö35,Ö36,Ö37,Ö40,Ö43,Ö44,Ö45,Ö46,Ö50,Ö51	22	42
Okulda yapılan rehberlik faaliyetlerini yeterli buluyorum.	Ö18,Ö19,Ö22,Ö24,Ö25,Ö26,Ö28,Ö29,Ö30,Ö31,Ö32,Ö38,Ö39,Ö41,Ö42,Ö48,Ö49,Ö52	18	34
Bizimle yeterince ilgilenilmiyor, yöneltmiyoruz.	Ö3,Ö4,Ö5,Ö6,Ö7,Ö9,Ö11,Ö14,Ö20,Ö37,Ö40,Ö45,Ö50	13	25
YGS-LYS için bilgilendirme yönlendirme seminerleri yapıldı.	Ö1,Ö18,Ö19,Ö21,Ö24,Ö26,Ö33,Ö34,Ö36,Ö41,Ö42,Ö52	12	23
Okulda herhangi bir mesleki yöneltilme faaliyeti yapıldığını düşünmüyorum.	Ö6,Ö7,Ö8,Ö9,Ö11,Ö14,Ö35,Ö37,Ö40,Ö50,Ö51	11	21
Özel olarak (bireysel) mesleki yöneltilme faaliyeti olmasa da Rehberlik Servisine gittiğimde meslek seçimi konusunda sorularıma her zaman yanıt buluyorum.	Ö15,Ö16,Ö17,Ö21,Ö23,Ö31,Ö43,Ö47	8	15
Mezun öğrenciler meslek tanıtımı için davet edildi.	Ö1,Ö18,Ö19,Ö21,Ö52	5	10
Üniversite tanıtım fuarlarına ziyaretler yapıldı.	Ö1,Ö18,Ö19,Ö21,Ö52	5	10
Rehber Öğretmen sayısının yetersizliği sebebiyle bizimle birebir ilgilenemiyor.	Ö1,Ö2,Ö12,Ö13	4	8
Meslek tercihimde okulun bir katkısı olmadı.	Ö14,Ö38	2	4
Rehber Öğretmen sayısı yetersiz olduğundan rehberlik faaliyetleri yapılamıyor.	Ö1,Ö2	2	4
Uygulanan mesleki yöneltilme envanterlerinin sonuçları bizimle paylaşılmıyor.	Ö10	1	2

Yine aynı şekilde öğrencilerden 2'sinin meslek seçimlerinde okul rehberlik servisinin hiçbir katkısı bulunmadığı ifade ederken 1 öğrencinin ise uygulanan envanter sonuçlarının kendileriyle paylaşılmadığını belirtmiştir. Tablo 3'te lise son sınıf öğrencilerinin okuldaki mesleki yöneltilme faaliyetlerine ilişkin görüşlere baktığımızda iki kategoride toplandıklarını görülmektedir. Bu görüşlerin bir kısmı lise son sınıf öğrencilerinin okuldaki mesleki yöneltilme faaliyetlerine ilişkin olumlu yönlerini ortaya koyarken bir kısmı ise bu mesleki yöneltilme faaliyetlerine ilişkin aksamaları dile getirmektedir.

Öğrencilerin okulda yapılan mesleki yöneltilme faaliyetlerine ilişkin olumlu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Okulumuzda bulunan rehberlik servisi üniversite sınav sistemi hakkında bilgilendirme yapmakta ve bizlere üniversite için yönlendirmektedir. Daha önceleri daha fazla sayıda üniversite tanıtım gezileri, mezun öğrenci sunumları, meslek tanıtım faaliyetleri yapılırken sayımızın fazla olması rehber öğretmenin 1 kişi olmasından dolayı bu etkinlikler artık yeterli sayıda değildir. Tek olduğu için evrak işlerinin yoğunluğu yüzünden birebir görüşmeler de olanaksız hala geliyor. Sadece bizim sorularımız olduğunda yanıt verilebiliyor. İki rehber öğretmenin varken daha çok ilgileniliyor ve tanınabiliyorduk. Yöneltilme faaliyetleri daha etkili idi." (Ö1)

"Ben yeterli buluyorum. Meslek tanıtımları, sınav sistemi hakkında ve alan seçimlerimizle ilgili seminerler yapılmıştı, envanterler uygulanmıştı ve birebir görüşmeler yapılarak mesleki yöneltilme yapıldığını düşünüyorum." (Ö18)

"Meslek ve üniversite bölümleri ile ilgili sorularına her zaman öneri ve cevap vermektedir. Talebimiz doğrultusunda bireysel görüşmeler de yapılmaktadır." (Ö26)

Lise son sınıf öğrencileri okulda yapılan mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin olumsuz görüşlere şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Ben rehberlik servisinin çalışmalarını yetersiz buluyorum, yetersizliğinin öğrencilerde gelecek kaygısı yarattığını düşünüyorum. Bu durum bizlerde bir alanla ilgili duyacağımız merak, istek ve ilgiyi de azaltıyor."(Ö3)

"Rehberlik servisinin mesleki yöneltme faaliyetlerini yeterli bulmuyorum. Bence bizi tanıyıp ona göre yöneltme yapmalılar. Okulumuzda herhangi bir mesleki yöneltme faaliyeti olduğunu düşünmüyorum. Bizi tanımıyorlar." (Ö4)

Lise Son Sınıf Velilerinin, okuldaki mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin görüşleri tablo 4'te verilmiştir.

3. Velilerin Okulda Yapılan Mesleki Yöneltme Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri

Tablo 4'te velilerin okuldaki mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde 17 katılımcı velinin okulda yapılan mesleki yöneltme faaliyetlerini kesinlikle yeterli bulmadığını ifade ederken, yine yakın bir oranla 15 velinin ise yapılan mesleki yöneltme faaliyetlerini başarılı bulunduğunu; çocuğunun rehber öğretmen tarafından tanındığını ve yeteneğine göre yönlendirme yapıldığını belirtmişlerdir. Aynı şekilde tabloya göre velilerden 6'sının ise yapılan mesleki yöneltme faaliyetlerinin yeterli olup olmadığına dair bir fikri olmadığını kararsız olduğunu ifade etmişlerdir. Yine aynı şekilde 2 veli ise müfredat programları ve sınav sistemlerinin rehberlik servislerinin mesleki yöneltme yapmasına engel olduğunu belirtmiştir.

Tablo 4.

Velilerin Okulda Yapılan Mesleki Yöneltme Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
(Kesinlikle) yeterli bulmuyorum.	V1,V4,V5,V7,V17,V23,V24,V25,V28,V29,V30,V31,V33,V36,V37,V41,V42,V43,V44	17	37
Yeterince başarılı buluyorum. Çocuğumun tanınıp ona göre yöneltme yapıldığını düşünüyorum.	V8,V9,V10,V11,V12,V13,V14,V15,V16,V18, V19,V22,V34,V35,V40	15	32
Kararsızım. Bu konuyla ilgili kesin bilgim yok.	V21,V27,V32,V38,V39,V46	6	13
Okulun meslek seçiminde bir etkisinin olmadığını düşünüyorum.	V2,V20,V23,V45	4	9
Rehber öğretmen iş yoğunluğu nedeniyle öğrencileri birebir tanıyıp yöneltme yaptığını düşünmüyorum.	V3,V23,V24,V30	4	9
Öğretim programları ve sınav sistemi, okulların rehberlik servislerinin mesleki yöneltme yapmasına engel oluyor.	V6,V7	2	5

Tablo 4'te velilerin okuldaki mesleki yöneltme faaliyetlerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Çocuğum daha önceden yapmak istediğı mesleğı belirlemişti. Okulun, çocuğumun meslek seçiminde ve yöneltmede bir katkısının olmadığını düşünüyorum. Çocukların meslek seçiminde yöneltmeden, kendi seçeceği meslekte etki altında kalmaması gerektiğini savunuyorum." (V2)

" Rehber öğretmenin sayısının yetersizliği, öğrenci sayısının fazla olması ve çözüm bulması gereken problemlerin mesleki yöneltme yerine öğrencilerin davranış bozuklukları, disiplin suçları ve toplumun giderek bozulan aile yapısından kaynaklanan sorunları vb. olduğunu

düşünürsek rehberlik servisinin mesleki yöneltme faaliyetlerini yetersiz bulduğum ve bu tür çalışmaların da geride kaldığı sonucu çıkarılabilir.” (V3)

“Eğitim öğretim işinin hiçbir zaman tek taraflı olmadığını düşünüyorum. Okul, aile ve öğrenci bu üçü bir zincirin halkası gibidir. Biri koparsa bir yerlerde mutlaka eksiklikler veya başarısızlıklar ortaya çıkar. Bence aile okulla birlikte bu faaliyetleri takip etmeli, çocuğuyla konuşmalı, birlikte hareket ederek ortak fikir sunmalıdır. Günümüzde meslek seçimi ile ilgili anketler ve testler uygulanmaktadır. Ama çocuklar bu testleri ciddiyetle uygulamadıkları için meslek seçimlerinde zorlandıklarını düşünüyorum. Rehber öğretmen bu konuda görüşmeler yaparak envanterlerin ciddiyetle uygulanmasını sağlayabilir. Ayrıca rehberlik servisinden beklemeden de çocuğun istediği alanda iyi olan meslek sahipleri ile tanıştırabilirler ve yönlendirebilirler. Bu sayede çocukların kafalarındaki soru işaretlerinin bir kısmı gitmiş olur.” (V4)

“Genel seminerler, tanıtımlar yapıldı ama kişisel olarak birebirde yöneltme görüşmeleri yapılmadığı için yetersiz görüyorum. Bence bölümler ve meslekler hakkında daha ayrıntılı anlatılmalı. Çocuklarımız bu konuda daha çok bilgi sahibi olarak istediği alana yönelmeli.” (V25)

Rehber Öğretmenlerin, öğrencilerin meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemlere ilişkin görüşleri tablo 5’te verilmiştir.

4. Rehber Öğretmenlerin Meslek Seçiminde Okulun Yürüttüğü İş ve İşlemlere İlişkin Görüşleri

Tablo 5’terehber öğretmenlerin meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemlere ilişkin görüşleri incelendiğinde 14 rehber öğretmenin okulun daha önce mezun olmuş öğrencileri ve alanında tanınmış uzman kişileri davet ederek çeşitli meslek dallarında tanıtım seminerleri yaptığı ifade edilmiştir. Aynı şekilde tabloda katılımcı 17 rehber öğretmenden 12’si lise son sınıf öğrencilerine ilgi ve yetenek belirleme anketleri uyguladıklarını ve öğrenci puan ve başarı sıralamalarını takip ederek onları üniversite sınav sistemi hakkında bilgilendirdiklerini belirtmişlerdir. Yine aynı şekilde tablo 5’te 10 rehber öğretmenin ise mesleki yöneltme için öğrencilerle birebir görüşmelerde buldukları ve onları ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirme yaptıkları görülmektedir.

Tablo 5.

Rehber Öğretmenlerin Meslek Seçiminde Okulun Yürüttüğü İş ve İşlemlere İlişkin Görüşleri

Kategoriler	Katılımcılar	f	%
Mezunlarımızdan ve alanında uzman tanınmış kişileri davet edip meslek tanıtımları yapılmakta ve yerinde meslek ortamlarını görerek bilgilendirilmektedirler.	RÖ1,RÖ2,RÖ3,RÖ4,RÖ5,RÖ6,RÖ7,RÖ9, RÖ1,RÖ11,RÖ12,RÖ13,RÖ15,RÖ16	14	82
İlgi ve yetenek test anketleri ve envanterleri uygulanmaktadır ayrıca ÖSYM ve YÖK Atlas web sitelerinden öğrenci puan ve başarı sıralamaları grafiklerden yararlanılmaktadır.	RÖ1,RÖ2,RÖ3,RÖ5,RÖ7,RÖ9, RÖ10,RÖ11,RÖ12,RÖ14,RÖ15,RÖ17	12	70
Mesleki yöneltmede öğrencilerle birebir görüşmeler yapılmakta ve öğrenciler ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirilmektedir	RÖ1,RÖ2,RÖ3,RÖ5,RÖ7, RÖ8,RÖ12,RÖ14,RÖ15,RÖ17	10	59
Üniversite tanıtım günlerine öğrenci katılımlarını sağlanmaktadır.	RÖ1,RÖ2,RÖ5,RÖ7,RÖ10,RÖ11,RÖ12	7	41
11.sınıfa geçmeden önce alan ve dal seçimleri hakkında veli ve öğrencilere seminer verilmektedir.	RÖ2,RÖ4,RÖ7,RÖ9,RÖ11,RÖ12,RÖ13	7	41

Tablo 5'te rehber öğretmenlerin öğrencilerin meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemlere ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Meslek tanıtımları yapıp mezunlarımızdan okudukları bölümler hakkında öğrencileri bilgilendirmelerini istiyoruz. Üniversite tanıtım günlerine öğrencilerimizin katılımını sağlıyoruz. Broşürleri öğrencilere ulaştırıyoruz. ÖSYM ve YÖK Atlas web sitelerinden öğrenci puan ve başarı sıralamaları gibi meslek grafiklerinden yararlanıyoruz." (RÖ1)

"Öğrencilere ilgi ve yetenek testleri uyguluyoruz. Ailenin beklentileri ve öğrencinin isteği, öğrenci ve ailenin sosyoekonomik koşulları, mesleğın gelecekteki koşulları ve ülke açısından planlanması hakkında görüşmeler yapıyoruz. Genellikle bu konulardaki görüşme talepleri öğrencinin kendisinden gelmektedir. Meslek tanıtım günleri yapıyoruz, alanında başarılı insanları okulumuza davet edip seminerler veriliyor. Yerinde meslek ziyaretleri gerçekleştirip öğrencilerin çalışma ortamlarını görmelerini sağlıyoruz." (RÖ2)

"Okulumuzda rehberlik servisi olarak mesleki yönlirmede belirli envanterler doğrultusunda çalışmalar yapılmaktadır. Bireysel görüşmelerle bu uygulamaların sonuçları paylaşılmakta ve bireysel olarak görüşmeler yapılmaktadır." (RÖ8)

" Okulumuzda mesleki rehberlik çalışmaları yapılmaktadır. İlk başta öğrenciyi tanımayla başlar. Bunun için öğrencilere Öğrenci Tanıma Formu uygulanır. Meslekler hakkında genel bir inceleme yapılır. Burada dikkat edilmesi gereken husus öğrencilerin kişisel özellikleri ile mesleklerin gerektirdiği özellikler arasında bağlantı kurmadır. Mesleki rehberliğin temelinde bireyi tanımak, onun yetenek ve ilgilerini belirleme, mesleklerin özelliklerini bilmek, bunlar doğrultusunda mesleki yönlirmede bulunmaktadır. Bu kapsamda farklı meslek tercih envanter ve ölçekleri uygulamaktayız." (RÖ14)

Rehber öğretmenlerin, okulun öğrencilerin meslek seçimini etkileme düzeyine ilişkin görüşleri tablo 6'da görölmektedir.

5. Rehber Öğretmenlere Göre Okulun Öğrencilerin Meslek Seçimlerini Etkileme Düzeyine İlişkin Görüşler

Tablo 6.

Rehber Öğretmenlere Göre Okulun Öğrencilerin Meslek Seçimlerini Etkileme Düzeyine İlişkin Görüşler

Kategoriler	Katılımcılar	f
Tercih döneminde öğrencinin ilgi ve yeteneğine uygun yönlendirme yapılırsa meslek de o kadar isabetli seçilmiş olur.	RÖ2,RÖ3,RÖ7,RÖ8,RÖ9,RÖ14,RÖ13,RÖ15,RÖ16 ,RÖ17	10
Yüzde yüz etkiler. Tercih döneminde meslek seçiminde rehberlik servisi önemli rol oynar.	RÖ1,RÖ4,RÖ6,RÖ8,RÖ9,RÖ13,RÖ17	7
Öğrencinin meslek seçiminde en önemli unsurlardan birisi üniversite sınavında elde ettiği başarı ile doğrudan ilgilidir.	RÖ1,RÖ2,RÖ3,RÖ6,RÖ12	5
Öğrencinin başarısı yüksek ise isim yapmış üniversitelere yönlendirme yapılırken başarısı düşük olanlar ise boşta kalmamaları için bir yükseköğretim kurumuna yerleştirilerek kazanan sayısını yükseltmeye çalışmaktadır.	RÖ5,RÖ10,RÖ16	3
Okul öğrencinin meslek tercihinde belirleyici değil danışman konumundadır. Karar öğrenciye bırakılır.	RÖ2,RÖ11,RÖ14	3
Öğrencilerin istek ve yeteneklerini bildiğimiz için onlara mesleki yönlendirme yapabiliyoruz.	RÖ1,RÖ2	2
Kararsız öğrencilere meslek tanıtım rehberlerini inceleterek, bilinçli olarak o mesleği seçmesini sağlıyorum.	RÖ1	1
Öğrencinin öğrenim gördüğü lisenin türü(puan türü açısından) büyük önem taşır.	RÖ7	1

Tablo 6'darehber öğretmenlerin öğrencilerin meslek seçiminde okulun meslek seçimini etkileme düzeyine ilişkin görüşleri incelendiğinde katılımcı 10 rehber öğretmenin özellikle tercih

döneminde öğrencinin ilgi ve yeteneği doğrultusunda yapılan mesleki yönlendirmenin doğru bir meslek seçiminde çok önemli olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Aynı şekilde rehber öğretmenlerden 7'sinin ise rehberlik servisinin tercih döneminde öğrencinin meslek seçimini yüzde yüz etkilediğini belirtmişlerdir. Yine aynı şekilde tabloda 5 rehber öğretmen meslek seçiminde sınav sonucu aldığı puanın etkili olduğunu düşünürken, yalnızca 1 rehber öğretmene göre ise meslek seçiminde öğrencinin öğrenim gördüğü lise türünün (puan türü açısından) etkili olduğunu düşündüğü görülmektedir.

Tablo 6'da rehber öğretmenlerin öğrencilerin meslek seçiminde okulun meslek seçimini etkileme düzeyine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Bu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Okul yüzde yüz etkilemektedir. Tercihlerde bizzat ben okulda bulanarak tercihleri yaptırıyorum. Sınav başvurularını da ben alıyorum. Öğrencilerin istek ve özelliklerini dikkate alarak yönlendirdiğimi düşünüyorum. Meslek tanıtım rehberinden yararlanarak meslek seçiminde kararsız olan öğrencileri yönlendirebiliyorum. Bu rehber sayesinde meslekler ile kendi özellikleri arasında karşılaştırma yapmalarını sağlıyorum. Bu sayede öğrenciler uyuşmakta olan ilgi ve yeteneklerine göre karar verebiliyorlar. (RÖ1)

"Okul öğrencinin meslek tercihinde belirleyici değil danışman konumundadır. Öğrencinin ilgi yetenekleri doğrultusunda fikir beyan edilir. Karar öğrenciye bırakılır. Öğrencinin meslek seçiminde en önemli unsurlardan birisi üniversite sınavından elde ettiği başarı ile doğru orantılıdır. İlgi ve yetenekleri doğrultusunda meslek seçimi yapmalılar oysaki!" (RÖ2)

"Okulda yapılan meslek seçimiyle ilgili seminerler, meslek tanıtımları, mesleğinde başarılı kişilerle yapılan söyleşiler gibi etkinlikler öğrencilerin meslek tercihleri konusunda daha bilinçli ve sağlıklı karar vermelerine yardımcı olmaktadır." (RÖ4)

"Özellikle öğrencilerin alan seçiminde okulların önemli bir yeri olduğunu düşünüyorum. Ayrıca okulda rehberlik servisi tarafından yapılan envanterve anket uygulamalarıyla okulun öğrencilerin tercihlerini belirlemede çok büyük payının olduğunu düşünüyorum." (RÖ9)

"14 yıldır tercih döneminde hep aynı noktada kalıyor öğrenciler; yöneleceği meslekten çok tercih edeceği üniversitenin sosyal imkanlarını, kampüs hayatını ve istediği bölümle alakalı varsa laboratuvar, fiziksel donanım ve staj desteği gibi şartları göz önünde bulunduruyor. Birçok lisede ise Rehberlik Servisi tarafından 'asılacak kazanan öğrenci listesi' kaygısı ile öğrenciler Tıp Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve belli mühendislik bölümlerine yönlendirilmeye çalışılıyor." (RÖ10)

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmada lise son sınıf öğrencilerin meslek seçiminde rol oynayan etkenler olarak öğrencilerin kendi tercihleri, aileleri, arkadaşları, yakın çevreleri(komşu, akraba), okul ve öğretmenleri (rehberlik servisi), basın ve sosyal medyanın rol aldığı görülmektedir. Bu araştırmaya göre lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde rol oynayan bu etkenler öğrencilerin birinci, ikinci ve üçüncü sıradaki tercihleri dikkate alınarak bir bütün olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin tercihlerin birinci sırasında aileleri, ikinci sırasında kendileri, üçüncü sırasında ise yakın çevrelerinin (komşu, akraba) rol aldığı görülmektedir. Buna göre ele alınan etkenler arasında lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde rol oynayan en önemli etkenin aile olduğu; en az öneme sahip olan etkenin ise arkadaşlar olduğu görülmektedir.

Araştırmada öğrencinin kendi tercihinin ikinci sırada olması, karar vermede öğrencilerin en önemli unsur olmadığını ve bazen kendi istekleriyle bazen de ailenin baskın çıkmasıyla o rolü aileye kaptırdığını görmekteyiz. Halbuki okul, çağdaş eğitimin bir parçası olarak PDR hizmetleri içerisinde yer alan mesleki rehberlik faaliyetleri (MEB, 2017) ile, öğrencilerin kendilerini ve meslekleri tanımasını; yetenek, ilgi, ihtiyaç, değer ve kişilik özellikleri doğrultusunda mesleğe yönelik seçimler yapmalarını, mesleğe hazırlanmalarını, başlamalarını, mesleğini sürdürmesini ve hayat boyu öğrenme sürecinde kendilerini geliştirmesini sağlamak için sadece öğrenciye değil

aynı zamanda öğrencilerin ailelerine de rehberlik hizmeti sunmakla yükümlüdür. Okulda sunulan mesleki rehberliğin amacı öğrencinin kendi tercihlerini kendisinin yapmasını sağlamak olmakla birlikte okul yerine ailenin öğrencinin meslek seçiminde baskın bir durumda olduğu söylenebilir. Meslek seçiminde ailenin ön plana çıkmasının nedenleri arasında geleneksel Türk toplumunda ailenin yönlendirici olmasının ve büyükler en iyisini bilir anlayışının etkili olduğu söylenebilir. Araştırmanın en çarpıcı bulgularından birisi de, ilgili yasal mevzuatla öğrencilere mesleki rehberlik ve yönlendirme görevi verilen okulun, öğrencinin meslek seçimindeki önem sırasının dördüncü sırada olmasıdır. Bu sonuç, Türk milli eğitim sisteminin, genel amaçlarının belirtildiği 1739 sayılı milli eğitim temel kanununda yer alan “öğrencilerin ilgi istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda bir mesleğe yönlendirilmesi” yönündeki amaçlarını gerçekleştirmekten uzak olduğunu, aynı kanunda yer alan 14 temel ilkedeki biri olan “yönlendirme ilkesi” ni de yeterince uygulamadığı söylenebilir. Bu sonucu destekleyen çeşitli araştırmalar (Anılan, Çemrek ve Anagün,2008; Özyürek ve Kılıç Atıcı, 2002; Şahin,2008; Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006) bulunmaktadır. Camadan ve Sezgin’in (2012) araştırmasına göre de okul müdürlerinin yarısı liselerde yürütülen rehberlik hizmetlerinin gerekli ama yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Ortaokul ve lise düzeyinde sekiz yıllık süreçte öğrenciyi izleyerek kendini tanımasına yardımcı olması ve mesleki rehberlik yapması beklenen eğitim sisteminin en temel işlevlerinden birisini etkili olarak yerine getiremediği söylenebilir. Yapılan araştırmalar (Uysal, 1970), öğrencilerin bilimsel yöntemlerle ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda tercih yapmadıklarını ve okul rehberlik servislerinin mesleki yönlendirme işlevinin yerine getiremediğini (Güven, 2009) göstermektedir. Bunun nedenlerinden birisi olarak, okul danışmanlarının yürüttükleri çalışmaların okullardaki öğrenci sayısının fazlalığının bireysel görüşmelere engel olması ve böylece etkili olamamasıdır (Özyürek ve Atıcı, 2002).

Araştırmanın ikinci alt probleminde belirtilen, öğrenciler okuldaki mesleki yönlendirme faaliyetlerine ilişkin olarak, YGS, LYS için bilgilendirme ve yönlendirme seminerleri verildiğini, üniversite tanıtım fuarlarını ziyaretler yapıldığını, mezun öğrencilerin meslek tanıtımı için davet edildiklerini, okulun bireysel mesleki yönlendirme faaliyeti olmasa da rehberlik servisine gidildiğinde sorularına yanıt buldukları ve okullarda yapılan rehberlik faaliyetlerini yeterli bulduğunu ifade eden öğrenciler olmakla birlikte okulun verdiği rehberlik hizmetlerinin yetersiz olduğunu, rehber öğretmen sayısının yetersiz olmasından dolayı mesleki yönlendirme faaliyetlerinin yapılamadığını, öğrencilerle yeterince ilgilenilmediğini ve yönlendirilmediklerini, öğrencilere uygulanan envanterlerin sonuçlarının öğrencilerle paylaşılmadığını, öğrencilerle yeterince ilgilenilmediği, meslek tercihlerinde okulun bir katkısının olmadığı yönünde görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşler incelendiğinde okuldaki mesleki yönlendirme faaliyetlerinde çeşitli aksamalar olduğunu ve mesleki yönlendirme konusunda sorunlar yaşandığını ortaya koymaktadır. Araştırmada bazı öğrenciler “Rehberlik servisinin mesleki yönlendirme faaliyetlerini yeterli bulmadıklarını, bazıları ise okulumuzda herhangi bir mesleki yönlendirme faaliyeti olduğunu düşünmediklerini, rehber öğretmenlerin kendilerini tanımadıklarını ve kendileriyle ilgilenmediklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar öğrencilerin de okulda yürütülen mesleki rehberlik çalışmalarından memnun olmadıklarını göstermesi açısından önemlidir. Öğrencilerin bu ifadeleri MEB rehberlik hizmetleri yönetmeliği ve ilköğretim kurumları yönlendirme yönergesi’nin de etkili işlemediğini ve okulun öğrencinin bir üst kurumu hazırlama, mesleğe ve hayata hazırlama konusundaki yönlendirme işlevini yeterince yerine getiremediği söylenebilir. Yukarıdaki bulgulara paralel olarak bazı araştırmalar (Özyürek ve Atıcı, 2002) da okulda rehberlik ve yönlendirme faaliyetlerinin aksadığını ve bunun rehber öğretmenlerin sayısının düşüklüğünden kaynaklandığını saptamışlardır.

Veliler okuldaki mesleki yönlendirme faaliyetleri ile ilgili olarak, olumlu ve olumsuz görüşler paylaşmışlardır. Velilerin önemli bir kısmı okulda yürütülen rehberlik faaliyetlerini kesinlikle yetersiz bulurken, bir kısmı ise okulda yürütülen rehberlik faaliyetlerini başarılı bulmakta bir kısım veli de bu konuda yeterince bilgi sahibi olmadıklarını dolayısıyla kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Bazı veliler okulun meslek seçiminde bir etkisinin olmadığını bazı veliler ise rehber öğretmenlerinin iş yoğunluğu nedeniyle öğrencileri birebir tanıyıp yöneltme yaptıklarını düşünmediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler de benzer görüşler ortaya koymaktadırlar. Bazı veliler ise müfredatın ve sınav sisteminin rehberlik servislerinin yöneltme işlevini yerine getirmesini engellediğini belirtmişlerdir. Genel olarak değerlendirdiğimizde okulların rehberlik servislerinin yöneltme çalışmalarında yetersiz olduğunu göstermektedir.

Rehber öğretmenlerin meslek seçiminde okulun yürüttüğü iş ve işlemlere ilişkin görüşler şu şekilde ortaya konmuş ve kategorileştirilmiştir: Mezunlar ve alanında uzman tanınmış kişileri davet edip meslek tanıtımları yapılmış ve yerinde meslek ortamlarını görerek bilgilendirilmişlerdir. İlgili ve yetenek test anketleri ve envanterleri uygulanmış ayrıca ÖSYM ve YÖK Atlas web sitelerinden öğrenci puan ve başarı sıralamaları grafiklerinden yararlanılmıştır, Mesleki yöneltmede öğrencilerle birebir görüşmeler yapılarak öğrenciler ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirilmiştir, 11.sınıfa geçmeden önce alan ve dal seçimleri hakkında veli ve öğrencilere seminerler verilmiş, Üniversite tanıtım günlerine öğrenci katılımlarını sağlanmıştır. Buna göre rehber öğretmenler meslek rehberlik faaliyetlerini başarılı bir şekilde yürüttüklerini ifade ederken veli ve öğrenciler bu çalışmaların yeterli ve verimli olmadığını belirtmişlerdir.

Rehber öğretmenlerin öğrencilerin meslek seçiminde okulun meslek seçimini etkileme düzeyine ilişkin görüşleri incelendiğinde katılımcıların çoğu rehber öğretmen özellikle üniversite tercih döneminde okulun çocuğun ilgi ve yeteneğine göre mesleki yöneltme yapmanın önemli olduğunu belirtmişler ve okulun özellikle bu dönemde meslek seçimini önemli derecede etkilediğini savunmuşlardır. Bazı rehber öğretmenlere göre de meslek seçiminde üniversiteye giriş sınavından aldığı puanın etkili olduğunu düşünürken, çok az sayıda rehber öğretmen ise mezun olunan lise türünün meslek seçiminde etkili olduğunu düşünmektedir. Araştırmaya paralel olarak; meslek yüksekokulları ile ilgili yapılmış bir başka çalışmada ise, meslek yüksek okulu öğrencilerinin mezun oldukları lise türünün ve öğretim şeklinin muhasebe finans derslerindeki başarıya etkisi incelenmiştir (Gençtürk, 2007, s.178). Araştırmaya göre, genel liselerden gelen öğrencilerin meslek liselerinden gelen öğrencilere göre muhasebe derslerinde daha başarısız oldukları tespit edilmiştir. Bu sonuç da mezun olunan lise türünün meslek seçiminde ve seçim sonrasında ortaöğretim döneminde eğitim alınmış olan alanın öğrenci üzerindeki önemini ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçları dikkate alınarak, okul rehberlik servisleri yeterli personel ve araç gereç ile donatılabilir. Okul rehberlik servisleri ile ilgili denetim mekanizması işletilmeli; işleyişi etkili kılmak için yeni bir yapı oluşturulmalıdır. Rehber öğretmenlerin sadece Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümlerinden alınmasına özen gösterilmelidir. Halen yürürlükte olan mevzuata göre (MEB, 2017) okul rehberlik servislerinde görev alan rehberlik ve psikolojik danışma görevlilerinin "rehberlik öğretmeni" olarak adlandırılmalarının yaptıkları görev ve üstlendikleri rol ile bağdaşmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu görevlilerin değerlendiren, not veren, disiplin kurullarında görev yapan, sınıfta ders işleyen öğretmenden farklı görevler yaptıkları dikkate alınarak yaptıkları görevle uyuşan başka bir isimle (örneğin "okul rehberlik ve psikolojik danışmanı") isimlendirilmeleri için mevzuat değişikliğine gidilmelidir.

KAYNAKLAR

- Abiseva, Ş. (1997). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Bazı Etmenler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü. Bursa.
- Akan, D., Çelik, Z. ve Diş, O. (2014).*İlköğretimde Yöneltme Yönergesi Uygulamalarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Ekev Akademi Dergisi, 18(58),59-72.
- Anılan, H., Çemrek, F. ve Anagün, Ş.S. (2008). Ortaöğretim Öğrencilerinin Meslek Seçimi ve Üniversite Tercihlerine İlişkin Görüşleri (Eskişehir Örneği). e-Journal of New World Sciences Academy SocialSciences, 3(2), 238-249.

- Aytekin, A. (2005). *Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Faktörler (Isparta Örneği) Etiketler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Bahar, H. (2002) Eğitim Fakültesi, Tıp Fakültesi ve İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinin Bazı Sosyoekonomik Özellikleri İle Fakülte Tercihleri Arasındaki İlişki. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(4), 125-144
- Balcı, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Pegem A. Ankara.
- Bekleyiş, F. (2007). *Öğrencilerin Mesleki İlgi Alanlarının ve Ailenin Meslek Seçimine Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Camadan, F. ve Sezgin, F. (2012). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4 (38)199-211
- Canstantine, M. G., Wallece, B.C. & Kindaichi, M.M. (2005). Examining Contextual Factors in the Career Decision Statudef African American Adolescent. *Journal of Career Assessment*, 13, 307-319.
- Dinç, E. (2008). Meslek Seçiminde Etkili Faktörlerin İncelenmesi: Meslek Yüksek Okulu- Muhasebe Programı Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(16), 90-106
- Gençtürk, M. (2007). MYO Öğrencilerinin Mezun Oldukları Lise Türünün ve Öğretim Şeklinin Muhasebe-Finansman Derslerindeki Başarıya Etkisi, *Muhasebe-Finansman Dergisi*, (35), 178-184.
- Güven, M. (2008). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Güven, M. (2009). Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişlerinin Okul Rehberlik Hizmetleri ve Denetimiyle İlgili Görüşleri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Vol:2/9.
- Hatunoğlu, A. ve Hatunoğlu, Y. (2006). Okullarda Verilen Rehberlik Hizmetlerinin Problem Alanları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (1), 333-338.
- Hoyle, E. (1980). Professionalization and de-Professionalisation in Education. In Hoyle, E. and Megarry, J. (eds) *World Yearbook of Education 1980: The Professional Development of Teachers* London, Kogan Page.
- Karakuş, A., Karadağ, N., Birgili, F., Işıkay, Ç., Çadır, G. ve Çeker, D. (2005). Lise Son Sınıf Kız Öğrencilerinin Hemşirelik Mesleğine Bakış Açılırları İle Mesleği Tercih Etme Durumları, *Hemşirelik Forumu Dergisi*, 5(1), 17-20.
- Kıyak, S. (2006). *Genel Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yaparken Temel Aldığı Kriterler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kleiman, T., Gati, I., Peterson, G. W., Sampson, J. P., Reardon, R. C., & Lenz, J. G. (2004). Dysfunctional Thinking and Difficulties in Career Decision Making. *Journal of Career Assessment*, 12, 312-331.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı*, Doğuş Matbaacılık, Ankara.
- Lamsa, A., Sakkinen, A. ve Turjanmaa, P. (2000). "Values And Their Change During The Business Education – A Gender Perspective", *International Journal of Value-Based Management*, 13, 203-213.
- Landis, J. R. & Koch, G.G. (1977). The Measurement Of Observer Agreement For Categorical Data, *Biometrics*, 33, 159-174.
- Maslow, A. K. (1954) *Motivation and Personality*, New York. Harper.
- MEB. (2003). İlköğretimde Yönelme Yönergesi. *Tebliğler Dergisi*, 2552.
- MEB. (1973). 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu. *Resmi Gazete* 14/06/1973. 14574. 25.10.2018 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden alındı.
- MEB. (2017). Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği. *Resmi Gazete*: 10/11/2017 tarih ve 30236 sayılı.
- Mills, G. E (2003). *Action Research: A Guide For The Teacher Researcher (2nd ed.)*, Merrill Prentice Hall, New Jersey.
- Myry, L. ve Helkama, K. (2001). "Universty Students' Value Priorities And Emotional Empathy", *Educational Psychology*, 21(1), 25-40.
- Özğüven, İ.E. (2000). *Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, Sistem Ofset Ankara.
- Özyürek, R. ve Atıcı, K. M. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi Kararlarında Kendilerine Yardım Eden Kaynakların Belirlenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 11(17).
- Pekkaya, M. ve Çolak, N. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Önem Derecelerinin Ahpile Belirlenmesi. *International Journal of Social Science*, 2(6), 797-818.
- Rojewski, J. & Hill, R. (1998). *Influence Of Gender and Academic Risk Behavior On Career Decision Making And Occupational Choice In Early Adolescence*. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 3, 265–288.
- Sabancı, A. (2016). Eğitim- Temel Kavramlar, E. Toprakçı (Edt.). Eğitim Bilim Pedagojisi İçinde (11-38) Ankara: Ütopya Yayıncılık.

- Sak, L. (2004). Okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Başak Matbaacılık, Ankara.
- Sarıkaya, T. ve Khorshid, L. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Bahar 7(2), 393-423.
- Şahin, F.Y. (2008) Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*.2(5), 1-26.
- Sokolowski, Robert. (1991).Etics, Trust and The Profession (Ed: Edmund D.Pellegrino, Robert M.Veatch, John P. Langan). Washington: Georgetown University Press.
- Şirin, A., Öztürk, R., Bezci, G., Çakar, G.ve Çoban, A. (2008). Hemşirelik Öğrencilerinin Meslek Seçimi ve Mesleği Uygulamaya Yönelik Görüşleri. *Dirim Tıp Gazetesi*(83),69-75.
- TDK (2018). Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük,21.10.2018 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5bcbbe9c1b99f7.42219057 adresinden alındı.
- Tuzcuoğlu, S. (2000). Benlik ve Mesleki Benlik Kavramlarının Öğrenim Yılları ile ilişkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (12), 267-280
- Usluer, E. (1998). Meslek İnceleme Kılavuzu.
- Uyguç, N. (2003). Cinsiyet, Bireysel Değerler ve Meslek Seçimi, *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*. 1(18),93-103
- Uysal, Ş. (1970).*Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimleri*. (Doktora Tezi). A.Ü. E. Fakültesi, Ankara.
- Vurucu, F. (2010). *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yeterliliği ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara.
- Yıldız, S. (2001). *Kişilik ve Meslek Seçimi Arasındaki İlişki ve Bir Uygulama*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

The Role of School Guidance Services in Selection of Occupation for Students in High Schools

Ümran Turan

Antalya Akev Collage-Turkey
Umranturan_83@hotmail.comr

Assoc. Prof. Dr. Kemal Kayıkçı

Akdeniz University-Turkey
kemalkayikci@akdeniz.edu.tr

Abstract

The purpose of this study is to determine the role of school guidance services in high school students' for their occupational choices based on the opinions of the school counselors, parents and teachers. This research was conducted according to the qualitative research method. In this study, the semi-structured interview form consisting of the questions prepared by the researchers was used as the data collection tool. The study group consisted of 17 guidance counselors, who work in six high schools in Kepez, Muratpaşa and Konyaaltı districts which are some of the of the central districts of Antalya province;52 high school senior students and 46 high school senior students' parents totally 115 participants. According to the results obtained from the research; the first factors that played a role in the occupational selection of the students was "my family", the second factor was "my preference" and the third was "my closest environment". When the students' views on the Professional orientation activities provided by the school guidance services were examined, it was found that most students found these inadequate while some other students found them sufficient. When the opinions of the parents on the professional orientation activities of the school were examined, some found them to be adequate, some other parents found them inadequate, and the results were close to one another. It was also found that the guidance teachers in general considered that they fulfilled the function of professional orientation well enough. They also thought that guidance was important for students especially in the term of selecting a university based on the interests and talents. On the other hand some participants stated that the kind of the high school and the scores taken form the general university entrance exam were more predictive. In this research, the prospect of career choice for the family and school students was examined. The school Guidance Teacher and parents should be aware of the importance of guiding the students according to their interests and abilities.

Keywords: Occupation selection, Occupational guidance, Occupation choices school, Professional orientation

**E-International Journal
of Educational Research,
Vol: 10, No: 1, 2019, pp. 15-33**

DOI: 10.19160/ijer.514256

Received: 17.01.2019

Accepted: 09.03.2019

Suggested Citation:

Turan, Ü. & Kayıkçı, K. (2019). The Role of School Guidance Services in Selection of Occupation for Students in High Schools, *E-International Journal of Educational Research*, Vol: 10, No: 1, 2019, pp. 15-33, DOI:10.19160/ijer.514256

EXTENDED ABSTRACT

Problem: Profession is an important part of human life. The occupation, which is an important tool in gaining the quality of life and the money required for it, has a very important role in determining the human dignity and even its happiness. Hence the choice of profession plays a critical role in the life of the individual. The individual's choice of profession not only concerns the individual, but also the society. Therefore, the education system, which aims to meet the needs of the individual and the society, has the objective of ensuring that they have a profession (article: 3) which will make the individuals who are happy to educate and contribute to the happiness of the society in order to realize this goal by the National Education Basic Law No. 1739. The school, which is one of the most important means to accomplish this aim, has a great responsibility. In the career choices made without considering the interests, talents and expectations of the individual, the chance of success and happiness in the profession will be decreased, thus low and unhappy individuals in the society will increase. There are a number of factors that influence the decision-making process of students regarding the choice of profession. Some of these factors include age, gender, self-perception, interests and abilities, personality traits, perception of competence, irrational thoughts about choice of profession (Aytekin, 2005; Kleimanve ark. 2004; Rojewskve Hill, 1998; Yildiz, 2001), while others are related to themselves, some of them are socio-economic level, parents' level of education and profession, family structure, sociocultural factors that affect individuals' choice of profession (Abiseva, 1997; Bekleyiş, 2007; Canstantine, WalleceveKindaichi, 2005; SarıkayaveKhorshid, 2009). The factors that influence the student's choice of profession are not limited to those of the above-mentioned individuals or sociocultural factors. In the determination of the departments to be selected by the high school students during the entrance to the university, the close and distant environment elements such as family, school, friends and social media are also effective.

One of the main duties of the school is to provide guidance to the child so that he/she can recognize himself or herself, inform him or her about the occupations that he/she can choose, and make appropriate decisions. The provisions of the legislation show that the school plays an important role in the student's orientation towards a field and choosing an appropriate profession. This research is important in terms of contributing to the field by identifying the problems and problems experienced in this subject also by identifying the situation of children in fulfilling the function of the school in the choice of profession and by providing solution suggestions based on them.

Method: This research was prepared according to qualitative research method in phenomenology pattern. The aim of this course is to provide in-depth knowledge in qualitative research. In this study, a semi-structured interview form consisting of the questions prepared by the researchers was used as data collection tool. The study group consisted of 52 high school senior students and 46 high school senior students' parents and 17 guidance teachers who were working in six high schools in Kepez, Muratpaşa, Konyaaltı which are central districts of Antalya province. The participants in the study group were selected according to the criterion sampling method which is one of the purposeful sampling methods. The guidance teachers of the schools participating in the study were required to have worked at the same high school for at least three years, and only high school senior students and parents were included in the research.

Findings: According to this research, the factors that play an important role in senior high school students' occupational choices were listed in order of preference as students' own preferences, their families and relatives preferences, school and teachers including the school consellers' preferences and the influence of the media and the social media.

These factors, which play a role in the selection of high school senior students, were evaluated as a whole considering the first, second and third choices of the students, the first one was the family, the second one was themselves, the third one was their neighboring circle (neighbors or relatives), fourth one was the school and the teachers and the fifth one was the media and the social media and the

last one was the friends. This means that the most important factor effecting the high school senior students' occupational choices was their family and the least important factor effecting them was their friends. The fact that the 'school' answer is listed as the fourth shows us that the school is not playing an important enough role while the students are making decisions to choose the appropriate occupation for themselves. Also, according to the research, students were given information and orientation seminars for YGS, LYS in relation to vocational orientation activities at school, visits to university promotion fairs, graduates were invited for promotion of the profession, the school is not an individual professional orientation activities, even when they go to the guidance service to answer their questions, and that the guidance services provided by the school were inadequate. Since there was insufficient number of guidance teachers, it was observed that vocational orientation activities could not be done, students were not cared and directed, students were not shared with the results of the inventories, students were not cared for enough, and there was no contribution of the school in their professional preferences. Parents shared positive and negative opinions about vocational orientation activities at school. While a significant number of parents found guiding activities in the school absolutely inadequate, some of them found the guidance activities carried out in the school successfully, and some of the parents stated that they were not sufficiently knowledgeable in this regard. The opinions of the guidance teachers regarding the work and procedures of the school in the selection of the profession were presented and categorized. Guidance teachers stated that they carried out vocational guidance activities successfully, while parents and students stated that these studies were not sufficient and efficient. Examining the opinions of the counselors about the effect of the school on the choice of profession, most of the participants stated that it was important to have a professional orientation according to the child's interests and abilities especially during the university preference period. According to some guidance counselors, it was thought that the score of the university entrance examination was effective in the choice of profession, while a small number of mentors think that the graduated high school type was effective in choosing a profession.

School guidance services can be equipped with adequate staff and equipment. The supervisory mechanism for school guidance services should be operated; a new structure should be established to make the functioning effective. It may be taken to ensure that the guidance counselors are taken only from the Guidance and Psychological Counseling Departments.